

INSETE

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΣΕΤΕ

**ΕΚΘΕΣΗ
ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΙΣΧΥΟΝΤΟΣ
ΝΟΜΟΘΕΤΗΜΕΝΟΥ ΚΑΤΩΤΑΤΟΥ ΜΙΣΘΟΥ ΚΑΙ
ΗΜΕΡΟΜΙΣΘΙΟΥ ΚΑΙ ΕΚΤΙΜΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ
ΤΟΥΣ ΣΤΙΣ ΕΠΙΚΑΙΡΕΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ**

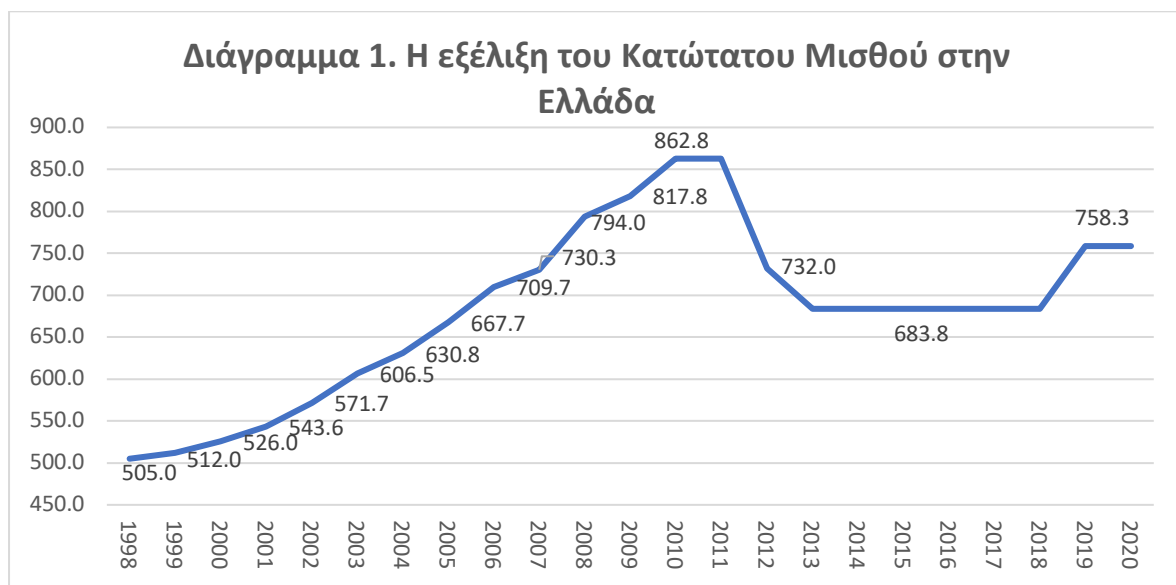
Δυνάμει της διαδικασίας του αρ. 103 του ν.4172/2013

**ΑΘΗΝΑ
ΑΠΡΙΛΙΟΣ 2021**

1. Εισαγωγή

Με την υπ' αριθμόν οικ. 4241/127/30 Ιανουαρίου 2019 της Απόφασης Υπουργού Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΦΕΚ 173 τ.Β, 30/1/2019) που εκδόθηκε με βάση το άρθρο 103 του ν. 4172/2013, καθορίστηκε ο κατώτατος μισθός των υπαλλήλων στα € 650 μηνιαίως - από € 586,08, αύξηση 10,9% - και κατώτατο ημερομίσθιο των εργατοτεχνιτών στα € 29,04, από € 26,18, αύξηση επίσης 10,9%. Οι ανωτέρω μισθοί είναι για 14 πληρωμές ετησίως. Επομένως, σε 12μηνιαία βάση ο κατώτατος μισθός αυξήθηκε το 2019, στα € 758,33 από € 683,76. Για τους νέους κάτω των 25 ετών η αύξηση του κατώτατου μισθού ήταν στα € 650 από € 510,95, αύξηση 27,2%) και σε 12μηνιαία βάση στα € 758,33 από € 596,11.

Η απόφαση αυτή, που εφαρμόστηκε από την 1^η Φεβρουαρίου 2019, συνιστούσε αύξηση του μηνιαίου κατώτατου μισθού κατά € 63,92 - ή κατά 10,91% - ενώ για τους νέους έως 25 ετών η αύξηση ανερχόταν σε € 139,05 (ή κατά 27,21%). Στο Διάγραμμα 1., παρουσιάζεται η εξέλιξη του κατώτατου μισθού - υπολογισμένου σε 12μηνιαία βάση - στην Ελλάδα στην περίοδο 1998-2020.

Οι αυξήσεις στον κατώτατο μισθό το 2019 ήταν σημαντικά υψηλότερες από τις προτάσεις αρκετών φορέων που συμμετέχουν στη διαδικασία που προβλέπει το αρ. 103 του ν.4172/2013 όπως αυτή τροποποιήθηκε με το αρ. 2 του ν. 4564/2018, με βάση τις εξελίξεις στην οικονομία και τους βασικούς παράγοντες που θα πρέπει να τον προσδιορίζουν. Η Ελληνική οικονομία βρισκόταν το 2019 σε περίοδο δυναμικής ανάπτυξης και φαίνεται απορρόφησε αυτή την αύξηση χωρίς σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις και εκ των πραγμάτων αποτελεί αφετηρία για τον προσδιορισμό του νέου κατώτατου μισθού, με βάση τις εξελίξεις στην Ελληνική οικονομία, όπως προβλέπει ο νόμος 4172/2013.

Το 2020, με την ελληνική και την παγκόσμια οικονομία να βρίσκεται υπό την απειλή της πανδημίας του Covid-19 και την απασχόληση και τους μισθούς στην οικονομία να υποστηρίζονται σε μεγάλο βαθμό από τις κρατικές πολιτικές, δεν τέθηκε ασφαλώς θέμα αναπροσαρμογής του κατώτατου μισθού.

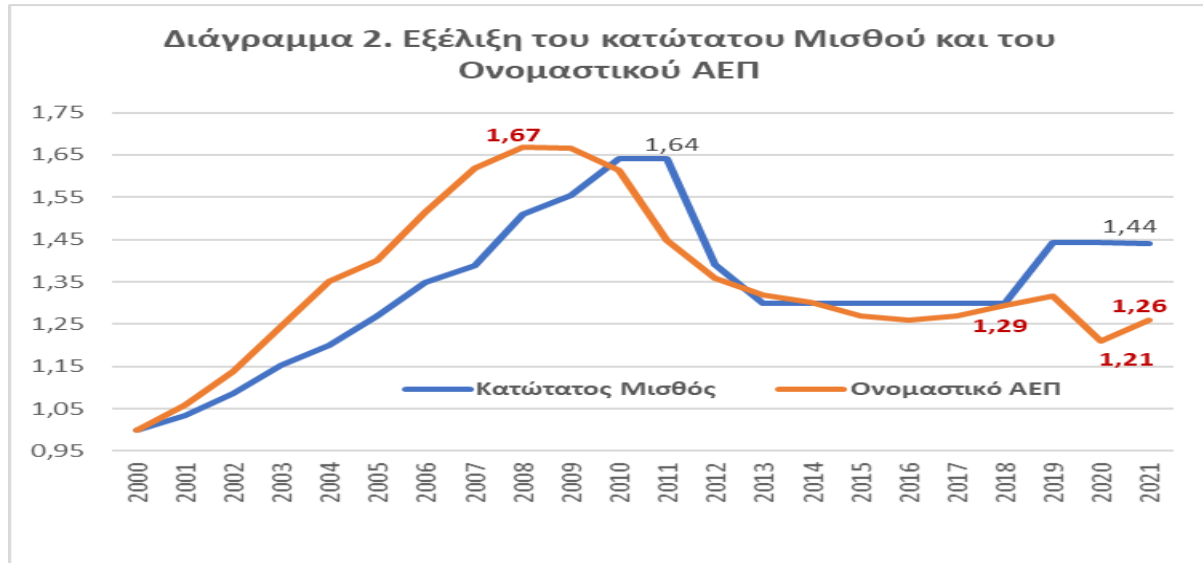
Ωστόσο, το 2021, παρά το ότι η Ελληνική οικονομία συνεχίζει να απειλείται από τον Covid-19, η Κυβέρνηση αποφάσισε την εκκίνηση της ετήσιας διαδικασίας για την αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού, με το επιχείρημα ότι η αποτελεσματική εφαρμογή των εμβολίων κατά του Covid-19 θα συμβάλλει στην αποτελεσματική αντιμετώπιση της πανδημίας και στην ανάκαμψη της Ελληνικής οικονομίας ήδη από το 2^ο 3μηνο του 2021 και το 2021 ως σύνολο.

Επομένως, στην παρούσα Έκθεση απαιτείται να εξεταστεί η εξέλιξη των παραγόντων που προσδιορίζουν τον κατώτατο μισθό για να προσδιοριστεί καταρχήν η δυνατότητα και - αν είναι εφικτό - το εύρος της αναπροσαρμογής του.

1. Η εξέλιξη των βασικών παραγόντων που προσδιορίζουν τον κατώτατο μισθό.

1.1. Κατώτατος μισθός και ονομαστικό ΑΕΠ

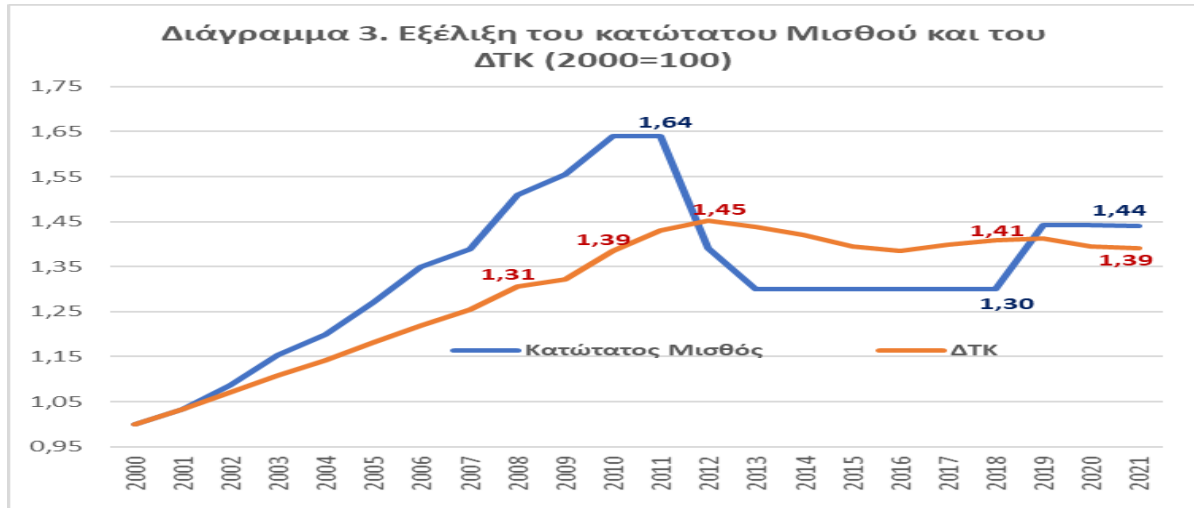
Το στατιστικά εκτιμημένο ονομαστικό ΑΕΠ αυξήθηκε σύμφωνα με την ΕΛΣΤΑΤ κατά 2,06% το 2019, αλλά μειώθηκε σημαντικά κατά -9,59% το 2020. Συνολικά, το 2020 το ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές ήταν μειωμένο κατά -7,7% έναντι του 2018 και το 2021, αν υποθεθεί - σύμφωνα με τα πλέον αισιόδοξα σενάρια - ότι θα αυξηθεί σε τρέχουσες τιμές 4,0% έναντι του 2020, το ΑΕΠ θα είναι ακόμη χαμηλότερο κατά -4,04% έναντι του 2018. Η αύξηση του κατώτατου μισθού το 2019 και η ανωτέρω εξέλιξη του ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές συνέβαλαν στην σημαντική απόκλιση του κατώτατου μισθού από την εξέλιξη του ονομαστικού ΑΕΠ μετά το 2018, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 2 πιο κάτω.

Με βάση το 2000=1,0, το 2018 το στατιστικά εκτιμημένο ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές είχε ανέλθει στο 1,29 και ο κατώτατος μισθός στο 1,30. Μετά την προαναφερθείσα αύξησή του το 2019, ο κατώτατος μισθός ανήλθε στο 1,44 το 2020 - δηλαδή, ήταν αυξημένος το 2020 κατά 44,0% έναντι του 2000 σε τρέχουσες τιμές, ενώ ο αντίστοιχος δείκτης για το ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές ανήλθε στο 1,21, δηλαδή ήταν αυξημένος το 2020 κατά 21,0% έναντι του 2000. Με βάση αυτά τα στοιχεία, ακόμη και αν ο κατώτατος μισθός παραμείνει αμετάβλητος το 2021 (1,44), το επίπεδο αυτό αντιπαραβάλλεται με το επίπεδο του ονομαστικού ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές το 2021 (1,26).

1.2. Κατώτατος μισθός και πληθωρισμός

Ο πληθωρισμός με βάση το ΔTK σημείωσε μείωση -1,25% κατά μέσο όρο το 2020, μετά την άνοδό του κατά μόλις 0,25% το 2019, ενώ εκτιμάται ότι το 2021 θα διαμορφωθεί και πάλι σε αρνητικό επίπεδο, στο -0,2% (1^ο 3μηνο 2021: -1,62%). Αυτό συνεπάγεται μια αύξηση του Κατώτατου Μισθού σε πραγματικές τιμές το 2021 κατά 1,47% έναντι του 2019, ενώ το πραγματικό ΑΕΠ θα είναι αντίστοιχα μειωμένο το 2021 κατά -4,4%. Ο αρνητικός πληθωρισμός συμπεριλαμβάνεται στην μείωση του ΑΕΠ σε τρέχουσες τιμές στην ίδια περίοδο που παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 2.

Επομένως, ο αρνητικός πληθωρισμός συμβάλλει ήδη στην άνοδο του κατώτατου μισθού σε πραγματικές τιμές το 2020 και το 2021, παρά το ότι το πραγματικό ΑΕΠ θα είναι ακόμη σημαντικά μειωμένο το 2021 έναντι του 2019.

1.3. Κατώτατος μισθός και εξέλιξη των μισθολογικού κόστους.

Όπως φαίνεται στον Πίνακα 1, η μεγάλη μείωση του κατώτατου μισθού το 2012 είχε σημαντική επίπτωση στη διαμόρφωση του μισθολογικού κόστους στην Ελλάδα - δηλαδή, το σύνολο ακαθάριστων αμοιβών προς τις πραγματοποιηθείσες ώρες εργασίας - το 2012 και το 2013, με το σχετικό δείκτη μισθολογικού κόστους να σημειώνει σημαντική μείωση κατά -8,3% και κατά -10,1% αντίστοιχα, μετά την μείωση του κατά -4,8% το 2011. Η μείωση αυτή ήταν αποτέλεσμα αφενός της μείωσης των αμοιβών ανά απασχολούμενο και της μεγάλης μείωσης των ακαθάριστων μισθολογικών αμοιβών λόγω της μεγάλης μείωσης της απασχόλησης στην Ζετία 2011-2013, και αφετέρου της πολύ μικρότερης μείωσης των συνολικών ωρών εργασίας στην οικονομία.

Από την άλλη πλευρά, η συμβολή της αύξησης του κατώτατου μισθού στην αύξηση του Δείκτη μισθολογικού κόστους το 2019 και το 2020 δεν είναι εμφανής. Η αύξησή του κατά 1,7% το 2019 (2^ο 6μηνο 2019: +2,3%) μπορεί ενδεχομένως να επηρεάστηκε από την αύξηση του κατώτατου μισθού, αλλά μπορεί επίσης να οφείλεται κυρίως στην αύξηση της οικονομικής δραστηριότητας στη χώρα και στην αύξηση των ωρών εργασίας το 2019 κατά υψηλότερο ποσοστό από την αύξηση της απασχόλησης.

Όσον αφορά το 2020, η ΕΛΣΤΑΤ εκτιμά ότι υπήρξε σημαντική αύξηση του Δείκτη Μισθολογικού κόστους κατά 3,6% (4^ο 3μηνο 2020: 5,0%), πράγμα που κατά κύριο λόγο σημαίνει ότι οι ακαθάριστες αμοιβές των εργαζομένων δεν μειώθηκαν σημαντικά διότι η απασχόληση στην οικονομία μειώθηκε μόνο κατά -0,9%, αλλά οι ώρες εργασίας μειώθηκαν κατά -12,6% (Σύμφωνα με στοιχεία του ILO που παρουσιάζονται από την Ινστιτούτο Εργασίας της ΓΣΕΕ). Το 2020 και στις αρχές του 2021 ένα πολύ σημαντικό

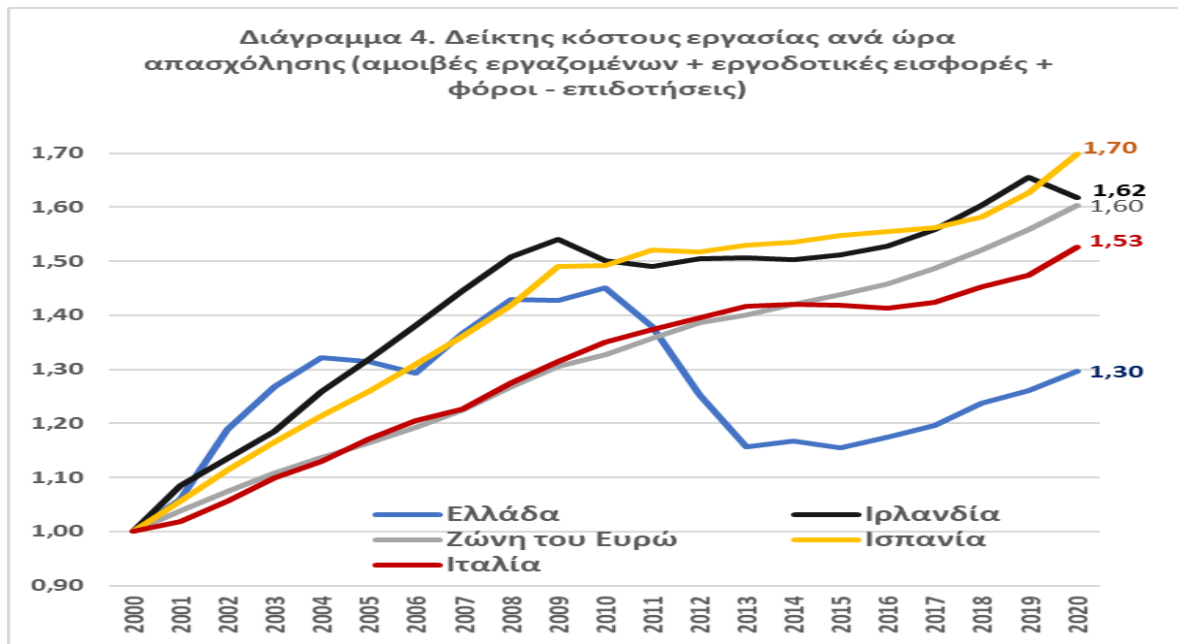
μέρος του αυξημένου κόστους εργασίας υποστηρίχθηκε - και συνεχίζει να υποστηρίζεται - από το Δημοσιονομικό Πακέτο.

Πίνακας 1. Εξέλιξη Δείκτη Μισθολογικού κόστους στο σύνολο της οικονομίας, εκτός από τον Πρωτογενή Τομέα και τις Δραστηριότητες των Νοικοκυριών													
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020*
1ο 3μηνο	114,7	109,8	123,7	116,1	104,6	91,4	87,8	87,2	88,0	89,1	93,5	94,0	95,5
2ο 3μηνο	124,2	124,4	124,0	121,6	111,2	100,1	98,1	93,9	97,7	98,6	102,0	103,6	109,1
3ο 3μηνο	136,4	129,4	125,3	118,5	104,9	98,3	104,2	105,4	106,8	105,6	107,2	109,5	112,1
4ο 3μηνο	127,0	137,6	131,5	124,3	119,8	106,3	108,0	108,0	107,4	110,3	112,3	115,0	120,7
	125,6	125,3	126,1	120,1	110,1	99,0	99,5	98,6	100,0	100,9	103,8	105,5	109,4
% Δ από το ίδιο 3μηνο του προηγούμενου έτους													
1ο 3μηνο	4,4	-4,3	12,7	-6,1	-9,9	-12,6	-3,9	-0,7	0,9	1,3	4,9	0,5	1,6
2ο 3μηνο	4,5	0,2	-0,3	-1,9	-8,6	-10,0	-2,0	-4,3	4,0	0,9	3,4	1,6	5,3
3ο 3μηνο	4,7	-5,1	-3,2	-5,4	-11,5	-6,3	6,0	1,2	1,3	-1,1	1,5	2,1	2,4
4ο 3μηνο	4,8	8,3	-4,4	-5,5	-3,6	-11,3	1,6	0,0	-0,6	2,7	1,8	2,4	5,0
	4,6	-0,2	0,7	-4,8	-8,3	-10,1	0,5	-0,9	1,4	0,9	2,8	1,7	3,6

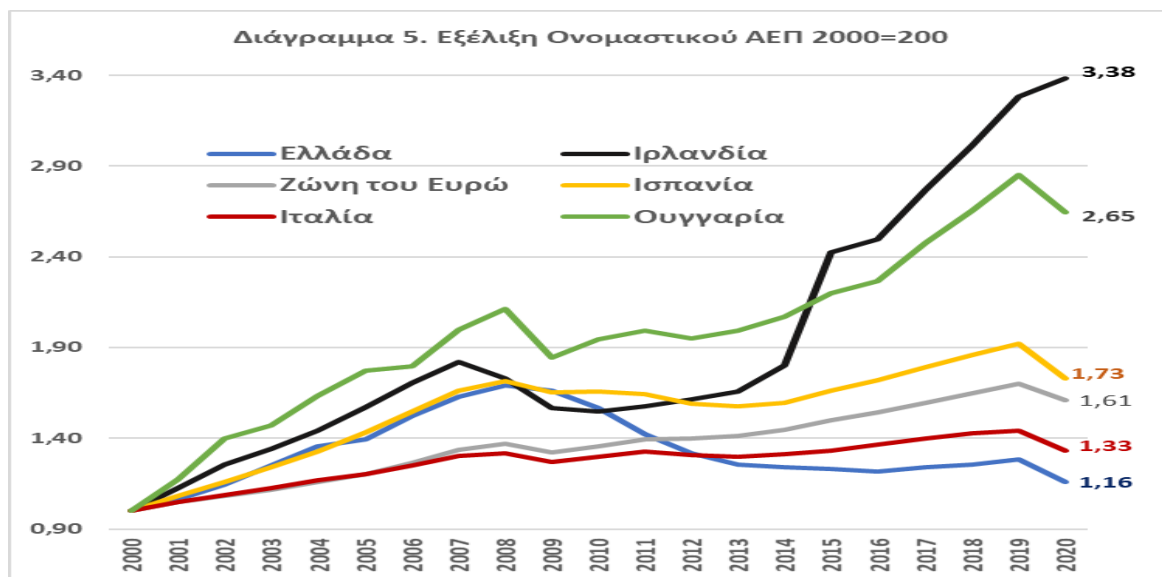
Η εξέλιξη του ωριαίου κόστους εργασίας στην Ελλάδα - δηλαδή του Δείκτη Labour Cost Index (LCI) που δημοσιεύεται από τη Eurostat - συγκριτικά με επιλεγμένες ανταγωνίστριες χώρες και με τη Ζώνη του Ευρώ, παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 4. Μετά τις παρεμβάσεις στη λειτουργία της αγοράς εργασίας στην Ελλάδα κατά την περίοδο 2010-2013, το κόστος εργασίας ανά ώρα στην Ελλάδα σημείωσε σημαντική μείωση, μετά την έντονη αύξησή του την περίοδο 2000-2009¹.

Κατά την περίοδο 2016-2019 το ωριαίο κόστος εργασίας στην Ελλάδα αυξήθηκε κατά 9,3%, έναντι της αύξησης του ονομαστικού ΑΕΠ κατά 4,1%, ενώ την περίοδο 2016-2020 το κόστος εργασίας ανά ώρα εργασίας αυξήθηκε κατά 12,3%, έναντι της σημαντικής μείωσης του ονομαστικού ΑΕΠ κατά -5,8%. Από την άλλη πλευρά, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 4, το κόστος εργασίας στην Ελλάδα, παρά την αύξησή του στην περίοδο 2016-2020, με βάση το 2000=1,0, ήταν ακόμη το 2020 στο 1,30, έναντι 1,62 στην Ιρλανδία, 1,60 στη Ζώνη του Ευρώ, 1,70 στην Ισπανία, 1,53 στην Ιταλία και 3,39 στην Ουγγαρία. Αυτό, ωστόσο, δεν μπορεί να θεωρηθεί ως καθαρό «κέρδος ανταγωνιστικότητας» για την Ελλάδα αν δεν συγκριθεί με την εξέλιξη του ονομαστικού ΑΕΠ στην ίδια περίοδο.

¹. Βλέπε επίσης τα στοιχεία του Πίνακα 1.

Πράγματι, όπως φαίνεται στο Διάγραμμα 5., η Ελλάδα και η Ουγγαρία εξακολουθούν να είναι σε δυσμενέστερη ανταγωνιστική θέση από τις άλλες χώρες που εξετάζονται, αν η εξέλιξη του ωριαίου κόστους εργασίας συγκριθεί με την εξέλιξη του Ονομαστικού ΑΕΠ που παρουσιάζεται στο Διάγραμμα 5.

Από τα Διαγράμματα 4 και 5 προκύπτει ότι στην Ελλάδα ο δείκτης LCI διαμορφώθηκε το 2020 στο 1,30 με βάση το 2000=1,0 αλλά ο αντίστοιχος δείκτης του ονομαστικού ΑΕΠ διαμορφώθηκε στο 1,16 με βάση το 2000=1,0. Στην περίπτωση της Ιρλανδίας, για παράδειγμα, ο δείκτης LCI στη χώρα αυτή διαμορφώθηκε το 2020 στο 1,62, αλλά ο αντίστοιχος Δείκτης του ονομαστικού ΑΕΠ διαμορφώθηκε στο 3,38. Δηλαδή στην Ιρλανδία το ονομαστικό ΑΕΠ ήταν αυξημένο το 2020 κατά 238% έναντι του 2000, ενώ ο δείκτης LCI ήταν αυξημένος μόνο κατά 62%. Αντίθετα, στην Ουγγαρία το

ονομαστικό ΑΕΠ ήταν αυξημένο το 2020 κατά 165% έναντι του 2000, ενώ ο δείκτης LCI ήταν αυξημένος κατά 239% στην ίδια περίοδο.

1.4. Κατώτατος Μισθός και Διεθνής Ανταγωνιστικότητα

Σε επίπεδο Εθνικών Λογαριασμών, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2, το 2019 το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (ULC) αυξήθηκε στην Ελλάδα κατά 0,3% (ΑΕΠ ανά απασχολούμενο: +0,7%, Αμοιβές ανά απασχολούμενο: +1,0%)². Δεδομένου ότι η αύξηση του ULC στην ΕΕ-19 ήταν 1,9%, η εξέλιξη αυτή συνεπάγεται μια υποτίμηση της πραγματικής ισοτιμίας του Ευρώ για την Ελλάδα (REER) με βάση το σχετικό κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (ULC) έναντι του μέσου όρου των χωρών της ΕΕ-19, κατά -1,6%.

Πίνακας 2.0. Εξέλιξη του ΑΕΠ/απασχολούμενο στην Ελλάδα							
Περίοδος	% Δ Απασ- χόληση	% Δ ΑΕΠ Σταθ. Τιμές 2010	%Δ ΑΕΠ/Απασ- χολούμενο	% Δ Αμοιβές/Απασ- χολούμενο	% Δ ULC	% Δ ULC ΕΕ-19	% Δ REER - Relative ULC
ΜΕΡΜ 1990-2007	1,0	3,1	2,1	9,0	6,9		
2008	1,3	-0,3	-1,6	3,7	5,3	3,9	1,4
2009	-0,6	-4,3	-3,8	3,1	6,9	4,6	2,3
2010	-2,6	-5,5	-3,0	-2,0	1,0	-0,7	1,7
2011	-6,9	-9,1	-2,4	-3,8	-1,4	0,6	-2,0
2012	-6,3	-7,3	-1,1	-3,0	-1,9	1,9	-3,8
2013	-2,6	-3,2	-0,6	-7,5	-6,9	1,1	-8,0
ΜΕΡΜ 2008-2013	-3,8	-5,9	-2,2	-2,7	-0,5	1,5	-2,0
2014	0,9	0,7	-0,2	-2,0	-1,8	0,7	-2,5
2015	0,7	-0,3	-1,0	-2,4	-1,4	0,4	-1,8
2016	3,4	-0,5	-3,9	-3,7	0,2	0,8	-0,6
2017	-0,5	1,3	1,8	1,5	-0,3	0,7	-1,0
2018	1,4	1,6	0,2	1,8	1,6	1,9	-0,3
ΜΕΡΜ 2014-2017	1,2	0,5	-0,6	-1,0	-0,3	0,9	-1,2
2019*	1,2	1,9	0,7	1,0	0,3	1,9	-1,6
2020*	-0,9	-8,2	-7,3	-1,5	5,8	4,2	1,6
2021*	1,9	4,2	2,3	1,4	-0,9	-0,5	-0,4
2022*	2,0	5,5	3,5	2,0	-1,5	0,0	-1,5
ΜΕΡΜ 2019-2022	1,0	0,7	-0,3	0,7	1,0	1,8	-0,1

Πηγή: EC, Statistical Annex European Economy, Autumn 2020. * εκτιμήσεις για την περίοδο 2020-2022

² Η διαφορά του δείκτη ULC από τον δείκτη LCI - του ωριαίου κόστους εργασίας που προαναφέρθηκε - είναι ότι το ULC εκτιμάται ανά μονάδα παραγόμενου προϊόντος, ενώ ο δείκτης LCI εκτιμά την εξέλιξη των ακαθάριστων αμοιβών ανά ώρα εργασίας. Ο δείκτης ULC συνεκτιμά και την παραγωγικότητα. Όταν η παραγωγικότητα - ΑΕΠ ανά απασχολούμενο ή ΑΕΠ ανά ώρα εργασίας - αυξάνει το ULC μειώνεται με δεδομένες τις αμοιβές ανά απασχολούμενο.

Ωστόσο, το 2020 εκτιμάται ότι το κόστος εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (ULC) για την Ελλάδα αυξήθηκε κατά 5,8% (ΑΕΠ ανά απασχολούμενο: -7,3%, Αμοιβές ανά απασχολούμενο: -1,5%). Δεδομένου ότι η αύξηση του ULC στην ΕΕ-19 ήταν 4,2% - σύμφωνα με τις εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής - η εξέλιξη αυτή συνεπάγεται μια ανατίμηση της πραγματικής ισοτιμίας του Ευρώ για την Ελλάδα (REER) με βάση το σχετικό ULC έναντι του μέσου όρου των χωρών της ΕΕ-19 - δηλαδή μια επιδείνωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της Ελλάδος έναντι της ΕΕ-19 - κατά 1,6%.

Αντίθετα, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2, εκτιμάται ότι είναι εφικτή μια βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της Ελλάδος - δηλαδή μια υποτίμηση της πραγματικής ισοτιμίας του Ευρώ για την Ελλάδα (REER) με βάση το σχετικό ULC έναντι του μέσου όρου των χωρών της ΕΕ-19 - το 2021 κατά -0,4% και το 2022 κατά -1,5%. Η εξέλιξη αυτή εκτιμάται ότι μπορεί να πραγματοποιηθεί μέσω (α) μιας εκτιμώμενης αύξησης της παραγωγικότητας της εργασίας - ΑΕΠ/ απασχολούμενο - κατά 2,3% το 2021 και κατά 3,5% το 2022, υπό την προϋπόθεση (β) ότι η αύξηση των αμοιβών ανά απασχολούμενο δεν θα υπερβεί το επίπεδο του 1,4% το 2021 και του 2,0% το 2022.

Η εξέλιξη του δείκτη διεθνούς ανταγωνιστικότητας (REERULC) της Ελλάδος έναντι των 37 ανταγωνιστριών χωρών που συμπεριλαμβάνονται στο σχετικό σύνολο χωρών που εξετάζονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσιάζεται στον Πίνακα 3.0, πιο κάτω - ο Πίνακας 2.0 εξετάζει μόνο την ανταγωνιστικότητα της Ελλάδος έναντι των χωρών της ΕΕ-19 που έχουν κοινό νόμισμα το Ευρώ -.

Στον Πίνακα 3.0 παρακάτω παρουσιάζεται η εξέλιξη της Πραγματικής Σταθμισμένης Συναλλαγματικής Ισοτιμίας του Ευρώ για την Ελλάδα (REER) με βάση το Σχετικό Κόστος Εργασίας ανά Μονάδα Προϊόντος (ULC), δηλαδή της REERULC, έναντι των 37 ανταγωνιστριών χωρών που αποτελούν το "καλάθι" χωρών που εξετάζονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή. Η εξέλιξη του REERULC προφανώς επηρεάζεται:

- (1) από την εξέλιξη της Ονομαστικής Σταθμισμένης Συναλλαγματικής Ισοτιμίας (NEER) του Ευρώ για την Ελλάδα (έναντι των 37 χωρών), η οποία ανατιμήθηκε κατά 1,5% το 2020, και
- (2) από την εξέλιξη του σχετικού ULC της Ελλάδος/ULC των 37 χωρών που επίσης αυξήθηκε κατά 1,43% το 2020.

Αυτό είχε ως συνέπεια την ανατίμηση του REERULC για την Ελλάδα κατά 2,93% το 2020 έναντι του 2019. Η εξέλιξη αυτή δείχνει σημαντική επιδείνωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας το 2020.

Έτσι η ανατίμηση του REERULC έναντι του 2000 ανήλθε στο 10,9% στο 4^ο 3μηνο του 2020, από 6,0% στο 4^ο 3μηνο του 2019. Επίσης, η υποτίμηση του REERULC για την Ελλάδα έναντι του 4^{ου} 3μήνου 2009 (όπου του REERULC είχε ανατιμηθεί κατά 31,3% έναντι του 2000) περιορίστηκε στο -15,5% στο 4^ο 3μηνο 2020, από -19,3% στο 4^ο 3μηνο 2019.

Πίνακας 3.0. Ποσοστιαία μεταβολή της Πραγματικής Σταθμ. Συναλλ. Ισοτιμίας του Ευρώ για την Ελλάδα (REER) με βάση το Σχετικό Κόστος Εργασίας ανά Μονάδα Προϊόντος, έναντι 37 ανταγωνιστριών χωρών που συμπεριλαμβάνονται στο "καλάθι" της Ευρωπαϊκής Επιτροπής							
	Germany	Greece	Spain	Ireland	Italy	Portugal	Κύπρος
Q4 2009/2000	2,1%	31,3%	22,1%	34,7%	28,7%	10,3%	26,5%
Q4 2011/Q4 2009	-5,9%	-0,6%	-6,7%	-14,6%	-4,0%	-6,8%	-2,5%
Q4 2012/Q4 2009	-6,2%	-8,1%	-11,8%	-16,8%	-5,7%	-10,7%	-5,1%
Q4 2013/Q4 2009	-1,4%	-10,5%	-10,2%	-14,0%	-2,9%	-8,1%	-6,7%
Q4 2014/Q4 2009	-1,7%	-13,9%	-12,0%	-25,6%	-4,7%	-11,2%	-11,6%
Q4 2015/Q4 2009	-3,5%	-18,2%	-15,0%	-38,0%	-7,4%	-13,0%	-17,0%
Q4 2016/Q4 2009	-2,9%	-18,5%	-15,5%	-33,7%	-8,3%	-11,8%	-18,6%
Q4 2017/Q4 2009	0,7%	-17,2%	-14,0%	-35,5%	-6,6%	-8,9%	-15,4%
Q4 2019/Q4 2009	1,2%	-19,3%	-14,5%	-39,3%	-10,0%	-8,7%	-18,0%
Q4 2020/Q4 2009	4,2%	-15,5%	-11,1%	-37,3%	-8,9%	-5,2%	-17,3%
Q4 2011/2000	-3,9%	30,5%	13,9%	15,0%	23,5%	2,8%	23,4%
Q4 2012/2000	-4,2%	20,7%	7,7%	12,1%	21,4%	-1,5%	20,1%
Q4 2013/2000	0,6%	17,5%	9,6%	15,9%	25,0%	1,3%	18,1%
Q4 2014/2000	0,3%	13,0%	7,5%	0,2%	22,6%	-2,0%	11,8%
Q4 2015/2000	-1,4%	7,3%	3,8%	-16,4%	19,2%	-4,0%	5,0%
Q4 2016/2000	-0,8%	7,0%	3,2%	-10,7%	18,1%	-2,7%	3,0%
Q4 2017/2000	2,8%	8,7%	5,1%	-13,1%	20,3%	0,4%	7,0%
Q4 2019/2000	3,3%	6,0%	4,5%	-18,3%	15,8%	0,7%	3,7%
Q4 2020/2000	6,4%	10,9%	8,6%	-15,6%	17,3%	4,5%	4,6%

Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή: Price & Cost Competitiveness (1 March 2021).

Συνολικά, η ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας στην περίοδο 2014-2019 οφείλεται αποκλειστικά στη σημαντική βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της οικονομίας στην περίοδο 2010-2019. Η πανδημία του Covid-19 είχε ως συνέπεια όχι μόνο την μείωση του ΑΕΠ κατά -8,25%, αλλά και τη σημαντική επιδείνωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της χώρας κατά 2,93%, τόσο λόγω της ανατίμησης του Ευρώ κατά 1,5% όσο και της αύξησης του σχετικού κόστους εργασίας για την Ελλάδα κατά 1,43%.

Η μελλοντική ανάπτυξη της Ελληνικής οικονομίας - η αύξηση των επενδύσεων και των εξαγωγών Αγαθών και Υπηρεσιών (Α&Υ) και η συγκράτηση της πολύ σημαντικής έως τώρα αυξητικής πορείας των εισαγωγών Α&Υ - μπορεί να στηριχθεί αποκλειστικά και μόνο στη συνεχή και απρόσκοπτη βελτίωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας τα επόμενα έτη. Για το λόγο αυτό, θα πρέπει να αποφεύγονται οι πολιτικές επιλογές που μπορεί να οδηγήσουν σε επιδείνωση ή σε αποτροπή της αναγκαίας βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας, όπως για παράδειγμα η αύξηση των μέσων αμοιβών ανά απασχολούμενο με υψηλότερο ρυθμό από την αύξηση του ΑΕΠ ανά απασχολούμενο, δηλ. την παραγωγικότητα της εργασίας.

Το 2020 σημειώθηκε μεγάλη μείωση του ΑΕΠ ανά απασχολούμενο κατά -7,3%, με την μείωση των αμοιβών ανά απασχολούμενο να εκτιμάται στο -1,5%, με συνέπεια την αύξηση του κόστους εργασίας ανά μονάδα προϊόντος (ULC) στην Ελλάδα κατά 5,8%,

έναντι της αύξησής του κατά 4,2% στη Ζώνη του Ευρώ (ΕΕ-19). Αυτό είχε ως συνέπεια την ανατίμηση του REERULC της Ελλάδος έναντι της ΕΕ-19 κατά 1,6%, έναντι της υποτίμησής κατά -1,6% που είχε σημειωθεί το 2019.

Κατά την περίοδο 2021 -2023 εκτιμάται ότι η Ελλάδα θα επιτύχει σημαντική αύξηση της παραγωγικότητας που θα αντισταθμίσει τη μεγάλη μείωση της κατά -7,3% το 2020. Για να βελτιωθεί ωστόσο ξανά η ανταγωνιστικότητα θα πρέπει οι αυξήσεις των αμοιβών ανά απασχολούμενο να προσαρμοσμένες σε αυτό τον στόχο, όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.

Αν αυτές οι εκτιμήσεις επαληθευθούν, μια θετική αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού θα είναι δυνατή από το 2022 και έπειτα, σε συνδυασμό με την επάνοδο του ονομαστικού ΑΕΠ σε επίπεδα υψηλότερα από εκείνα του 2019 και πάντοτε με στόχο τη συνέχιση της πορείας βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας.

1.5. Ο Κατώτατος Μισθός, ο Μέσος Μισθός και οι Ιδιαιτερότητες της Ελληνικής Οικονομίας

Στην Ελλάδα, με βάση τα στοιχεία των Αναλυτικών Περιοδικών Δηλώσεων του ΕΦΚΑ τον Δεκέμβριο του 2018, ο μέσος μηνιαίος μισθός στην οικονομία για πλήρη απασχόληση, διαμορφωνόταν στα € 1.160,91. Συνεπώς, όπως φαίνεται στον Πίνακα 4, ο κατώτατος μισθός πριν την αναπροσαρμογή του 2019 (€ 586,08) αναλογούσε στο 50,5% του αντίστοιχου μέσου μισθού για το σύνολο των κοινών επιχειρήσεων, στο 46,5% του αντίστοιχου μέσου μισθού για τις επιχειρήσεις με περισσότερους από 10 μισθωτούς και στο 76,4% του αντίστοιχου μέσου μισθού για τις επιχειρήσεις με λιγότερους από 10 μισθωτούς.

Πίνακας 4: Αναλογία Κατώτατου/Μέσου Μισθού, Δεκ 2018, Δεκ 2019

ΚΟΙΝΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ	ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2018	ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2019
ΚΑΤΩΤΑΤΟΣ ΜΙΣΘΟΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ	586,08	650
ΜΕΣΟΣ ΜΙΣΘΟΣ ΠΛΗΡΟΥΣ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ (ΜΜΠΑ)	1160,91	1195,11
ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΚΑΤΩΤΑΤΟΥ / ΜΕΣΟΥ ΜΙΣΘΟΥ	50,5%	54,4%
ΜΜΠΑ - ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΜΕ >10 ΜΙΣΘΩΤΟΥΣ	1259,92	1291,6
ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΚΑΤΩΤΑΤΟΥ / ΜΕΣΟΥ ΜΙΣΘΟΥ	46,5%	50,3%
ΜΜΠΑ - ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΜΕ <10 ΜΙΣΘΩΤΟΥΣ	766,99	810,53
ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΚΑΤΩΤΑΤΟΥ / ΜΕΣΟΥ ΜΙΣΘΟΥ	76,4%	80,2%
ΠΗΓΗ: ΕΦΚΑ ΜΗΝΙΑΙΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΠΑΣΧΟΛΗΣΗΣ		

Μετά την αναπροσαρμογή του 2019, ο μέσος μισθός στην οικονομία για πλήρη απασχόληση τον Δεκέμβριο του 2019 - πριν την πανδημία - διαμορφωνόταν στα

€ 1.195,11. Συνεπώς, ο νέος κατώτατος μισθός μετά την αναπροσαρμογή του 2019 (€ 650) αναλογούσε στο 54,4% του αντίστοιχου μέσου μισθού για το σύνολο των κοινών επιχειρήσεων, στο 50,3% του αντίστοιχου μέσου μισθού για τις επιχειρήσεις με περισσότερους από 10 μισθωτούς και στο 80,2% του αντίστοιχου μέσου μισθού για τις επιχειρήσεις με λιγότερους από 10 μισθωτούς.

Όπως έχει τονισθεί και στην προηγούμενη [Έκθεση του ΙΝΣΕΤΕ για την αξιολόγηση του ισχύοντος νομοθετημένου κατώτατου μισθού](#) η ελληνική οικονομία χαρακτηρίζεται από τα εξής - προ πανδημίας - δεδομένα:

1. Είναι σαφής η ύπαρξη μιας συστηματικής σχέσης ανάμεσα, αφενός, στο ύψος του κατώτατου μισθού σε σχέση με τον μέσο μισθό του κλάδου, και αφετέρου, στην έκταση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης εντός του κλάδου οικονομικής δραστηριότητας. Δηλαδή, στους κλάδους όπου ο μέσος μισθός πλήρους απασχόλησης είναι χαμηλός - άρα η αναλογία του κατώτατου είναι υψηλή - η έκταση των ευέλικτων μορφών εργασίας είναι μεγαλύτερη³.
2. Ταυτόχρονα, όσο μεγαλύτερη είναι η σημασία των πολύ μικρών και μικρών επιχειρήσεων στην απασχόληση ενός κλάδου τόσο ευρύτερη είναι και η έκταση των ευέλικτων μορφών εργασίας⁴.
3. Από τα παραπάνω συνάγεται ότι υπάρχει μια στενή αλληλεξάρτηση μεταξύ του μεγέθους της επιχείρησης, του ύψους του μέσου μισθού και της έκτασης των ευέλικτων μορφών απασχόλησης.
4. Χαρακτηριστικό είναι ότι οι δυο σημαντικότεροι κλάδοι σε όρους όγκου μισθωτής απασχόλησης, το Λιανικό εμπόριο, που αναλογεί περίπου στο 13% του συνόλου των μισθωτών του ιδιωτικού τομέα, και η Εστίαση που αναλογεί στο 11%, χαρακτηρίζονται ταυτόχρονα από:
 - ▶ πολύ υψηλά ποσοστά ευέλικτων μορφών εργασίας,
 - ▶ πολύ υψηλή συγκέντρωση μικρών (11-50 απασχολούμενοι) και πολύ μικρών επιχειρήσεων (0-10 απ.),
 - ▶ χαμηλούς μέσους μισθούς πλήρους απασχόλησης και συνεπώς υψηλές αναλογίες του κατώτατου μισθού σε σχέση με το μέσο μισθό πλήρους απασχόλησης,
 - ▶ χαμηλότερα επίπεδα μισθών για τους μισθωτούς μερικής απασχόλησης, ενώ
 - ▶ στους δυο αυτούς κλάδους συγκεντρώνεται ένα πολύ σημαντικό τμήμα του συνόλου των μισθωτών της οικονομίας με ευέλικτες σχέσεις εργασίας και ένα αναλογικά πολύ μικρό τμήμα των μισθωτών με πλήρη απασχόληση.
5. Οι κλάδοι στους οποίους ο θεσπισμένος κατώτατος μισθός πλήρους απασχόλησης είναι ίσος ή υψηλότερος από το 50% του κλαδικού μέσου μισθού

³ Ο συντελεστής συσχέτισης ανάμεσα σε αυτά τα δυο μεγέθη είναι +63%.

⁴ Ο συντελεστής συσχέτισης ανάμεσα σε αυτά τα δυο μεγέθη είναι +56%.

πλήρους απασχόλησης, συγκεντρώνουν σχεδόν το 60% του συνόλου των μισθωτών, αλλά τα $\frac{3}{4}$ του συνόλου των μισθωτών με ευέλικτες μορφές και μόλις το $\frac{1}{2}$ των μισθωτών πλήρους απασχόλησης.

6. Πάνω από τα $\frac{3}{4}$ του συνόλου των απασχολούμενων με ευέλικτες μορφές εργασίας εργάζονται σε μικρές και πολύ μικρές επιχειρήσεις, και σχεδόν το $\frac{1}{2}$ σε πολύ μικρές.
7. Υπάρχει μια σαφής θετική σχέση ανάμεσα στο μέγεθος της επιχείρησης και την αναλογία των χαμηλόμισθων, δηλ. όσο μειώνεται το μέγεθος της επιχείρησης τόσο μειώνεται ο μέσος μισθός για όλα τα είδη απασχόλησης.

Όπως προαναφέρθηκε, ο ισχύων κατώτατος μισθός πλήρους απασχόλησης αντιστοιχούσε στα τέλη του 2019 στο 54,4% του αντίστοιχου μέσου μισθού για το σύνολο των κοινών επιχειρήσεων, στο 50,3% του αντίστοιχου μέσου μισθού για τις επιχειρήσεις με περισσότερους από 10 μισθωτούς και στο 80,2% του αντίστοιχου μέσου μισθού για τις επιχειρήσεις με λιγότερους από 10 μισθωτούς (Πίνακας 4). Το γενικό μέσο επίπεδο θα μπορούσε να εκτιμηθεί ότι βρίσκεται σε σχετικά ασφαλή όρια - που θεωρείται το 50% του μέσου - όσον αφορά την επίπτωση του κατώτατου μισθού στην παραγωγικότητα της εργασίας στη χώρα, στην ανταγωνιστικότητα και στην ανάπτυξη της οικονομίας και κυρίως την αύξηση της απασχόλησης και την μείωση της ανεργίας που πρέπει να αποτελούν την απόλυτη προτεραιότητα της οικονομικής πολιτικής.

Ωστόσο η πολύ υψηλή αναλογία του κατώτατου μισθού στις πολύ μικρές επιχειρήσεις - 80,2% του αντίστοιχου μέσου μισθού - πρέπει να αποτελέσει αντικείμενο προβληματισμού, υπό την έννοια ότι η διαμόρφωση της ελληνικής ιδιωτικής οικονομίας, όπου κυριαρχεί το πολύ μικρό και μικρό μέγεθος επιχείρησης, ενδεχομένως οδηγεί είτε σε μια διεύρυνση των ευέλικτων μορφών εργασίας που δεν υπαγορεύεται από επιχειρησιακές απαιτήσεις αλλά από το υψηλό συνολικό κόστος εργασίας σε σχέση με την παραγωγικότητα είτε σε υποδηλωμένη είτε και σε εντελώς αδήλωτη και ανασφάλιστη εργασία, μειώνοντας, παράλληλα, τις δυνατότητες διεύρυνσης του εργατικού τους δυναμικού και συρρίκνωσης της ανεργίας.

Με αυτό το δεδομένο, η εξέλιξη του κατώτατου μισθού θα πρέπει να προσδιορίζεται από τον ρυθμό αύξησης του μέσου μισθού - λαμβάνοντας υπόψη τις ενδεχόμενες επιπτώσεις στις πολύ μικρές και μικρές επιχειρήσεις και στους κλάδους με πολύ χαμηλούς μέσους μισθούς - ο οποίος με τη σειρά του προσδιορίζεται από το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ, αλλά και από την πίεση που ασκεί στους εργαζόμενους το μέγεθος της ανεργίας. Το υψηλό ποσοστό ανεργίας μπορεί να περιορίσει το ρυθμό αύξησης του μέσου μισθού σε χαμηλότερο ποσοστό από το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ. Ωστόσο, όσο μειώνεται το μέγεθος της ανεργίας, ο ρυθμός αύξησης των μισθών θα πλησιάσει τον ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ και όταν η ανεργία μειωθεί κάτω από ένα επίπεδο (πχ.

λιγότερο από 13%) είναι πολύ πιθανό ο ρυθμός αύξησης του μέσου μισθού να υπερβαίνει το ρυθμό αύξησης του ΑΕΠ.

Επομένως, στην τρέχουσα περίοδο θα μπορούσε να υποστηριχθεί ότι όποια πολιτική συμβάλλει στην επιδείνωση της ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και επομένως στον περιορισμό του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ και του ρυθμού μείωσης της ανεργίας, θα λειτουργήσει εις βάρος των εργαζομένων και των ανέργων. Μια αύξηση του κατώτατου μισθού, ιδιαίτερα στις σημερινή συγκυρία που έχει δημιουργήσει η πανδημία, είναι εξαιρετικά πιθανό να επιφέρει είτε τη μείωση του ρυθμού αύξησης του ΑΕΠ και του ρυθμού μείωσης της ανεργίας, είτε και την περαιτέρω διόγκωση των ευέλικτων μορφών απασχόλησης και πιθανότατα της αδήλωτης και ανασφάλιστης εργασίας, με αποδοχές πολύ χαμηλότερες από τον κατώτατο μισθό και με σημαντικές αρνητικές δημοσιονομικές επιπτώσεις αλλά και δημιουργία καταστάσεων αθέμιτου ανταγωνισμού.

2. Συμπεράσματα και προτάσεις πολιτικής

Η ανάλυση που προηγήθηκε οδηγεί στο συμπέρασμα ότι η αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού είναι εποικοδομητική, βιώσιμη και σχετικά ανώδυνη για την οικονομία και την απασχόληση, αν δεν συνεπάγεται αρνητικές επιπτώσεις στην αποδοτική λειτουργία της αγοράς εργασίας, στην αύξηση της απασχόλησης και στην παραγωγικότητα και ανταγωνιστικότητα της οικονομίας.

Αυτό μπορεί να εξασφαλιστεί σε σημαντικό βαθμό αν προσδιοριστεί ένα συγκεκριμένο, συνεπές και κυρίως σταθερό πλαίσιο για τις μεταβολές του κατώτατου μισθού πλήρους απασχόλησης, που μπορεί να ορίζεται από τον συνυπολογισμό:

- (i) της αύξησης του μέσου σταθμισμένου μισθού πλήρους απασχόλησης στην οικονομία, υπό την έννοια ότι η αύξηση του μέσου μισθού αντανakλά σε γενικές γραμμές την μέση αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας στις επιχειρήσεις,
- (ii) της αύξησης του δείκτη μισθών στο σύνολο της οικονομίας, όπως εκτιμάται από τον Δείκτη Μισθολογικού Κόστους της ΕΛΣΤΑΤ, και
- (iii) της βελτίωσης της ανταγωνιστικότητας της ελληνικής οικονομίας έναντι του μέσου όρου των χωρών της Ζώνης του Ευρώ, όπως προσδιορίζεται από την εξέλιξη της Πραγματικής Σταθμισμένης Συναλλαγματικής Ισοτιμίας του Ευρώ για την Ελλάδα με βάση το Κόστος Εργασίας ανά Μονάδα Προϊόντος (REERULC), υπό την προϋπόθεση ότι:
- (iv) ο κατώτατος μισθός μεσοπρόθεσμα θα συγκλίνει σταδιακά στο 50% του μέσου σταθμισμένου μισθού πλήρους απασχόλησης, με απώτερο στόχο να μην αποκλίνει σημαντικά από το επίπεδο αυτό σε μακροπρόθεσμο χρονικό ορίζοντα, δηλαδή να αυξάνεται όσο και ο μέσος σταθμισμένος μισθός.

- (v) Κατά τον προσδιορισμό και τον τρόπο επιβολής του Κατώτατου Μισθού πρέπει να θεσπιστούν πρόνοιες για τους κλάδους στους οποίους ο Μέσος Μισθός διαμορφώνεται σήμερα σε πολύ χαμηλά επίπεδα, καθώς και για τις επιχειρήσεις που αντιμετωπίζουν προβλήματα λόγω της μεγάλης κρίσης στη χώρα, υπό την προϋπόθεση ότι η εισοδηματική πολιτική συμβάλει πράγματι στην έξοδο των επιχειρήσεων από την κρίση, ιδιαίτερα αν από τα επιχειρηματικά τους προγράμματα προκύπτει ότι έχουν τη δυνατότητα να επανέλθουν σε ανταγωνιστική δραστηριότητα.

Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι στην τρέχουσα οικονομική συγκυρία και τις συνθήκες που έχει δημιουργήσει η πανδημία του Covid-19 δεν ενδείκνυται μια αύξηση του κατώτατου μισθού το 2021. Από την άλλη πλευρά, οι καλές προοπτικές ανάπτυξης της οικονομίας το 2021 και ακόμη περισσότερο το 2022 δικαιολογούν απολύτως την πολιτική της διατήρησης του κατώτατου μισθού κατά το τρέχον έτος στα σημερινά επίπεδα, παρά τη μεγάλη μείωση του ΑΕΠ και την επιδείνωση της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της Ελληνικής οικονομίας το 2020. Η εκτίμησή μας είναι ότι το 2022 η ταχύτερη ανάκαμψη της ελληνικής οικονομίας και η συμβολή των νέων ευρωπαϊκών χρηματοδοτικών πόρων θα οδηγήσει σε μια σημαντική βελτίωση του ΑΕΠ και της διεθνούς ανταγωνιστικότητας της οικονομίας και θα δημιουργήσει ένα προσφορότερο και ευνοϊκό πλαίσιο για την αναπροσαρμογή του κατώτατου μισθού.